

Research Paper

Developing strategies for changing the higher education system in Iran: accounting field

Friba Habibikilak¹ , Farshid Kheirollahi^{*2} , Omid Mahmoudi Khushro³

¹ Ph.D Student, Department of Accounting, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

² Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Economics and Accounting, Razi University, Kermanshah, Iran

³ Assistant Professor, Department of Accounting, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran

[10.22080/eps.2025.27818.2283](https://doi.org/10.22080/eps.2025.27818.2283)

Received:

July 30, 2024

Accepted:

August 23, 2024

Available

online:

May 9, 2024

Keywords:

SWOT-AHP, strategic model, accounting field, higher education, educational system change

Abstract

Aim: This research was conducted with the overall goal of developing change strategies in the higher education system in accounting in Iran.

Methodology: This research identified the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of the subject using the SWOT matrix and prioritized them using the AHP technique. The statistical population of the research were knowledgeable and subject matter experts in relevant organizations. The SWOT-AHP technique was used to process the information using the Expert Choice software.

Results: The research findings showed that the weaknesses, threats, opportunities and strengths in the subject under study were assigned the first to fourth priorities, which indicates the dominance of the risky space over the useful space. In addition, in prioritizing strategic areas, the results showed that, respectively, the WT area means defensive strategy (minimum - minimum), the WO area means adaptive strategy (minimum - maximum strategy), the ST area means contingency strategy (maximum - minimum), and finally the last strategy is based on the SO axis, which means offensive strategy (maximum - maximum). In addition, based on the TOWS matrix, 12 necessary strategies were designed in the field of change in the higher education system in the field of accounting.

Conclusions and suggestions: Accounting higher education system in the last decade due to market changes and innovation system more than any other discipline needs to change and adapt more to the labor market, therefore, they need a model that guides the education system in reaching to these goals. The strategies designed in this research can be helpful.

Innovation and originality: So far, no research with this title has been done in the country, and due to the existing vacuum, this research was designed and compiled.

*Corresponding Author: Farshid Kheirollahi

Address: Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Economics and Accounting, Razi University, Kermanshah, Iran

Email: F.kheirollahi@razi.ac.ir

Tel: Click or tap here to enter text.

Extended Abstract

Introduction

The role of accounting in the economic development of countries is not hidden from anyone. In order to achieve economic development goals, our country should pay more attention to university accounting education. Training capable accountants who meet the needs of organizations is one of the most important concerns of today's managers, and in the meantime, the role of universities as a center for training capable and expert human resources is of great importance. Considering that accounting education in Iran has not changed significantly in the past fifty years, and on the other hand, with the independence of the accounting field in the past years, there should be changes in the field of structure and education in this field. So that according to the latest changes in this field, its students can learn the latest skills. In line with this importance, the current research seeks to provide the necessary strategies for change in the accounting higher education system based on strengths, weaknesses, opportunities and threats.

Methodology

The combined SWOT-AHP method is one of the analytical descriptive methods and is considered cross-sectional in terms of time. In order to identify the internal environment (strength, weakness) and external environment (opportunity and threat), the subject literature was used and the points influencing the change of the accounting system in the higher education system were identified. The statistical population of the research was knowledgeable and expert experts in the relevant organizations who were purposefully selected for the study. SWOT-AHP technique was used to process information using Expert Choice software.

Findings

The findings of the research showed that in evaluating the criteria, weaknesses, threats, opportunities, and strengths were assigned the first to fourth priorities, which indicates the predominance of the risky environment over the useful environment. In addition, in the prioritization of strategic areas, the results showed that WT strategy means defense strategy (minimum-minimum), WO means adaptive strategy (minimum-maximum strategy), ST strategy means contingency strategy (maximum-minimum), and finally, the last strategy is The axis of SO means offensive strategy (maximum - maximum). In addition, based on the TOWS matrix, 12 necessary strategies were designed in the field of change in the higher education system in the field of accounting, two of which are "updating accounting education systems based on social and environmental needs and developments in order to coordinate the number of accounting graduates according to The need of the country" and "Development of efficient human resources through the exchange and study opportunity of students and professors to the world's top universities through the government's special attention to the place of science and technology and especially scientific and international cooperation in Sind Cheshm Anaz" were one of the most important strategies in this field.

Conclusion

Accounting higher education system in the last decade due to market changes and innovation system more than any other discipline needs to change and adapt more to the labor market, therefore, they need a model that guides the education system in reaching to these goals. The strategies designed in this research can be helpful..

Innovation and originality

So far, no research with this title has been done in the country, and due to the existing vacuum, this research was designed and compiled.

Authors' Contribution

As the author of the thesis, the first author was the planner and executive, and while collecting the data, he prepared the draft version of the article and played the main role in

writing the article. The second person as a supervisor and the third person as a consultant have contributed the necessary cooperation in the analysis, fundamental reforms and report of findings. The first author was responsible for collecting data and writing the draft.

Conflict of Interest

No conflict of interest has been declared by the authors.

Acknowledgments

I am grateful to the staff and faculty of Islamic Azad University, Sanandaj branch who helped us in carrying out this research.

مقاله پژوهشی

تدوین راهبردهای تغییر نظام آموزش عالی در ایران: رشته حسابداری

فریبا حبیبی کیلک^۱، فرشید خیراللهی^{۲*}، امید محمودی خوشرو^۳^۱ دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران^{۲*} استادیار، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران^۳ استادیار، گروه حسابداری، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

doi 10.22080/eps.2025.27818.2283

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف کلی تدوین راهبردهای تغییر در نظام آموزش عالی در رشته حسابداری در ایران انجام شد.

روش‌شناسی: این پژوهش با استفاده از ماتریس SWOT نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید پیرامون موضوع شناسایی شد و با استفاده از تکنیک AHP اولویت‌بندی شدند. جامعه آماری پژوهش کارشناسان آگاه و متخصص موضوع در سازمان‌های ذیربط بودند. برای پردازش اطلاعات از تکنیک SWOT-AHP با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که نقاط ضعف، تهدید، فرصت و قوت در موضوع مورد مطالعه اولویت‌های اول تا چهارم را به خود اختصاص دادند که نشان‌دهنده غالب بودن فضای مخاطره‌آمیز بر فضای مفید است. علاوه بر این در اولویت‌بندی نواحی استراتژیک نتایج نشان داد که به ترتیب ناحیه WT یعنی راهبرد دفاعی (حداقل - حداقل)، ناحیه WO یعنی راهبرد انطباقی (راهبرد حداقل - حداکثر)، ناحیه ST یعنی راهبرد اقتضایی (حداکثر - حداقل) در نهایت آخرین راهبرد بر محور SO یعنی راهبرد تهاجمی (حداکثر - حداکثر) است. علاوه بر این، براساس ماتریس TOWS اقدام به طراحی ۱۲ راهبرد لازم در زمینه تغییر در سیستم آموزش عالی در رشته حسابداری شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها: نظام آموزش عالی حسابداری در دهه اخیر به دلیل تغییرات بازار و نظام نوآوری بیش از هر رشته‌ای دیگر نیازمند تغییر و تطابق بیشتر با بازار کار است. بنابراین، بروزرسانی سیستم‌های آموزشی حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی جهت هماهنگ نمودن تعداد فارغ‌التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور و تعریف یک ساختار یا نهادی مشخص در راستای راهبری و بازنگری مداوم رشته حسابداری با توجه به پویا و تکنیکی بودن حسابداری بسیار مورد نیاز می‌باشد.

نوآوری و اصالت: تاکنون تحقیقی با عنوان تدوین راهبردهای تغییر در نظام آموزش عالی در رشته حسابداری در کشور انجام نشده است و به دلیل خلاء موجود این تحقیق طراحی و تدوین شد.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۰۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۳/۰۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۶/۱۵

کلیدواژه‌ها:

آموزش عالی،
برنامه‌ریزی آموزشی،
پژوهش کیفی،
سیاست‌گذاری،
هوش مصنوعی

* نویسنده مسئول: فرشید خیراللهی

آدرس: استادیار گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد و حسابداری،
دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
ایمیل: F.kheirollahi@razi.ac.ir
تلفن:

مقدمه

نیروی انسانی ماهر در هر کشور، روند توسعه اقتصادی - اجتماعی آن کشور را تعیین می‌کند (Winstone & Boud, 2022; Barkhoda et al., 2024). بسیاری از اقتصاددانان بر این اصل توافق دارند آنچه در نهایت ویژگی‌ها و روند توسعه اقتصادی اجتماعی کشور را تعیین می‌کند نیروی انسانی است (Wening & Moertono, 2023) در نتیجه بهره‌برداری بهینه از نیروی انسانی هر کشوری به عنوان هدف‌های راهبردی توسعه در نظر گرفته می‌شود (Damavandi & Yahyanezha Azizi, 2023). آموزش عالی به عنوان یکی از مهمترین نهادها برای پرورش نیروی کار ماهر که منجر به توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌شود در نظر گرفته شده است، بنابراین، توسعه یک جامعه می‌تواند وابسته به سطح آموزش عالی و توسعه کمی و کیفی سیستم آموزشی آن جامعه باشد (Ji et al., 2023). آموزش عالی از جمله مهمترین سرمایه‌گذاری‌ها در زمینه نیروی انسانی است زیرا با ارتقای دانش، نگرش و مهارت‌های افراد به توسعه اقتصادی جوامع کمک می‌کند. رویکردهای جهانی آموزش در دهه‌های اخیر نیز موید همین مطلب است (Affes & Abed, 2023; Kadhila & Iipumbu, 2019; Goldasteh et al., 2024). بنابراین اولین و مهمترین نقش دانشگاه در هر کشوری آموزش و تربیت نیروی انسانی ماهر و کارا برای جایی در مشاغل موردنیاز جامعه در مسیر توسعه همه جانبه است (Crawford & Cifuentes-Faura, 2022; Hosseini et al., 2024).

عواملی مانند اشتغالزایی، یادگیری مادام‌العمر، بیان صلاحیت، سیستم‌های انتقال اطلاعات و غیره، موسسات آموزش عالی را وادار به توسعه معنی‌دار و برنامه‌های درسی پاسخگو می‌کند که نه تنها نیازهای محلی را برآورده می‌کند بلکه به نیازها و خواست جهانی پاسخ می‌دهند (Kadhila & Iipumbu, 2019). کیفیت آموزش شامل ویژگی‌ها و است که حداکثر استفاده از استعدادها و توانایی‌های آن می‌توان نیازها و انتظارات فراگیران یا مسئولین آموزش را برآورده و رضایتشان را جلب کرد (Winstone & Boud, 2022). این عناصر در بخش آموزش عالی شامل برنامه درسی، استاد، دانشجو، فضای آموزشی، امکانات و تجهیزات آموزشی، مدیریت و رهبری، فرایند یادگیری و تدریس باشد (Sharma, 2018). اگرچه طی سالیان اخیر، و به طور سنتی، بین آنچه دانشجویان آموخته‌اند و مهارت‌ها و کسب کرده‌اند و آنچه که شرکت‌ها در هنگام استخدام کارمندان جدید به آن نیاز دارند، فاصله وجود دارد (Moore & Morton, 2017; Hayter & Parker, 2019).

علی‌رغم این شکاف، بسیاری از دانشگاه‌ها همچنان از روش‌های یادگیری سنتی استفاده می‌کنند که بر استاد و دانشجو متمرکز شده است، بنابراین، مانع از توسعه مهارت‌های ضروری موردنیاز در محیط کار می‌شوند (Lai et al., 2018; Pelger & Nilsson, 2018). در همین راستا لازم است دانشگاه‌ها، با باز تعریف در روش‌ها، ابزارها، محتوای درسی قابل ارایه و شیوه‌ی ارایه آموزش‌های خود به دانشجویان، زیرساخت‌های انجام این فرایند جریان‌ساز و حیاتی را با نیازهای جدید جامعه متناسب نمایند به طوری که راهبرد اساسی ارایه آموزش و برنامه درسی در دانشگاه‌ها همگام و به روز با فرایند توسعه‌ی همه جانبه جامعه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی باشد (Rahimian & Gholamrezaie, 2023). بنابراین، دانشگاه‌ها به‌منظور حفظ و بقا خود و هم‌چنین به‌منظور دستیابی به رشد و تعالی باید دائماً آماده تحولات و رویارویی با تغییرات باشند و خود را با تحولات آن هماهنگ سازند (Divjak et al., 2022; Dumas & Hanchans, 2015). به عبارتی، ماهیت در حال تغییر جهان امروز باعث

شده است که آموزش عالی در قرن بیست و یکم بیش از هر چیزی خود را با این تغییرات همگام سازد (Cooper, 2017).

آنچه واقعیت دارد آموزش عالی، در دوران تحول خود به لحاظ تعداد جمعیت دانشجویی و عرضه و تقاضا برای دانشگاه با تغییرات و دگرگونی‌های بزرگی مواجه شده است (Farasatkah, 2016). گسترش آموزش عالی به عنوان تجربه‌ای که در بیشتر کشورهای جهان پس از یک دوره تجربه‌ی گسترش آموزش عالی و وارد شدن به فاز آموزش عالی توده‌گرا با چالش‌های مشابهی در سه حوزه‌ی اصلی منابع مالی، کیفیت و حفظ کار ویژه‌ای سنتی دانشگاه در عین حفظ استقلال دانشگاهی و آزادی علمی مواجه بوده اند (Bahmaei & Enaiati, 2019). بیش از دو دهه است که آموزش عالی ایران نیز با سیاست افزایش دسترسی و به دنبال آن نیل به هدف عدالت اجتماعی، تجربه‌هایی از گسترش آموزش عالی را با افزایش ظرفیت‌های دانشگاهی و شکل دادن به گونه‌های متفاوت نهادهای آموزش عالی آزموده است (Farasatkah, 2016; Dianati, 2020). با توجه به کمیت‌گرایی در کلیه حوزه‌های مختلف، دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برای رسیدن به اهداف خود با چالش‌ها و مسائل مختلفی روبه‌رو هستند (Piri Sagharlu & Tahriri, 2023). گسترش بی‌رویه دوره‌های آموزشی، پایین آمدن کیفیت آموزش و تدریس، به روز نبودن و کاهش سطح کیفی اعضای هیئت علمی، عدم تناسب محتوا و برنامه‌های درسی با نیازهای روز جامعه، کاهش شأن دانشگاه و انسان دانشگاهی، عدم هماهنگی بین دانشگاه‌ها با جامعه، پایین بودن سطح دانش، بینش و توان دانش‌آموختگان، افزایش نرخ دانش‌آموختگان بیکار و جویای‌کار، فقدان هدف‌گذاری مبتنی بر نیاز و نبود فرصت‌های برابر از جمله مسائل راهبردی هستند که دانشگاه‌ها، مدیران و برنامه‌ریزان آموزش عالی با آن روبه‌رو هستند (Zafaripour, 2016). گسترش کمی نظام آموزش عالی بدون توجه به ظرفیت‌های موجود و توان بافت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه، کاهش کیفیت نظام آموزش عالی را به دنبال خواهد داشت. درواقع نمی‌توان گسترش کمی و ازدیاد تعداد دانشجویان و دانش‌آموختگان را دلیلی بر وجود کیفیت مطلوب دانست (Hayter & Parker, 2019). این چالش‌ها، لزوم مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی را در نظام آموزش عالی ایران منجر شده است و نظام دانشگاهی را وادار به بازاندیشی و تغییر در ساختار، برنامه درسی، رسالت، اهداف، کارکردها و فرایندهای خود نموده است (Farasatkah, 2016).

نگاهی کلی، به فضای فعلی حاکم بر محیط‌های آموزش دانشگاهی خصوصاً در رشته‌های علوم انسانی مانند حسابداری و اقتصاد حکایت از آن دارد که نتیجه کاهش کیفیت آموزش در مراکز آموزش عالی، صدور مدارکی است که از پشتوانه تخصصی و تعهدی کافی برخوردار نیستند (Piri Sagharlu & Tahriri, 2023). رشته حسابداری نیز همانند علوم دیگر در جهت پاسخ‌دهی به نیازهای اقتصادی، اجتماعی به وجود آمده است و با توجه به تغییرات سریع و رشد روزافزون جوامع، این رشته نیز نیازمند تحول است (Piri Sagharlu & Tahriri, 2023). حسابداری رشته‌ای است که آثار مالی ناشی از تصمیم‌گیری اقتصادی را منعکس می‌سازد و آن‌ها در قالب اعداد و ارقام آرایه می‌نماید، همچنین به ارزیابی فعالیت‌های اقتصادی می‌پردازد و اطلاعاتی جهت تصمیم‌گیری آرایه می‌کند (Rezaie, 2019). در این بین عوامل متعددی مانند مبادلات و ارتباطات بین‌المللی با سایر کشورها، سطح توسعه اقتصادی، ماهیت واحدهای تجاری و رابطه آن‌ها با آرایه دهندگان سرمایه، محدودیت‌های سیاسی و اقتصادی، ساختار قانونی، قوانین مالیاتی، سطح تورم و سطح آموزشی عواملی هستند که بر فرایند آموزش حسابداری اثرگذار هستند (Piri Sagharlu & Tahriri, 2023). دیانتی (۲۰۲۰) معتقد هستند برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری در ایران نتوانسته است به اهداف مورد نظر خود در سطح رضایت بخشی دست یابد و محتوای این برنامه نیازمند تغییرات اساسی است (Dianati, 2020).

نتایج پژوهش باباخانی و همکاران (۲۰۱۹) نشان داد وضعیت برنامه‌ریزی آموزشی و پژوهشی رشته حسابداری در ایران مطلوب نیست و در وضعیت بحرانی قرار گرفته است و برای تاثیرگذاری بر آینده نیازمند تغییر در برنامه‌های آموزشی است. نتایج پژوهش (Dianati, 2020) نشان داد که برنامه درسی رشته حسابداری در ایران به مرحله

بالندگی نرسیده است و عوامل زیست بوم نظام آموزش عالی، زیست بوم اقتصاد، زیست‌بوم سیاسی، زیست بوم فرهنگی، زیست بوم اجتماعی، زیست بوم فرهنگی، زیست بوم قانونگذاری و نظارت حرفه ای بر توسعه آن اثرگذار است (Babajaniet al., 2019). نتایج پژوهش باغومیان و باقی (۲۰۱۶) نشان دادند که موانع زیادی پیش روی برنامه درسی رشته حسابداری در ایران وجود دارد که مهمترین آنها شامل تسلط ناکافی استادان و دانشجویان رشته حسابداری به زبان انگلیسی و فناوری اطلاعات بود (Baghomian & Baghi, 2016). تایج پژوهش چنگ (۲۰۱۷) با عنوان طراحی برنامه درسی حسابداری نشان داد که نیاز است برای دوره کارشناسی باید شش درس درس حسابداری مقدماتی، حسابداری میانه، حسابداری پیشرفته، حسابداری بهای تمام شده، حسابداری مدیریت و حسابرسی در نظر گرفته شود (Cheng, 2017). نتایج پژوهش نوروش (۲۰۱۴) در زمینه تدوین برنامه دروس کارشناسی رشته حسابداری متناسب با نیازهای بازارکار نشان داد که تدوین سرفصل‌های درسی فقط دانش نظری را در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد اما مهارت‌های حرفه‌ای آنان را تقویت نمی‌کند بنابراین، نیازمند تغییرات در برنامه‌های درسی می‌باشد (Nourosh, 2014). براساس پژوهش پیری سقرلو و سقرلو (۲۰۲۳) می‌توان گفت که مهمترین عامل‌های اثرگذار بر توسعه رشته حسابداری در ایران شامل مولفه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، پدیده‌های اجتماعی و تاریخی، دولت، الزامات قانونی، حساب خواهی و حسابدی، دانشگاه‌ها و سایر مراکز و نهادها، ارتباطات آموزشی و پژوهشی و صلاحیت و شایستگی دانشگاه‌ها بود (Piri Sagharlu & Tahriri, 2023). مطالعات رضایی (۲۰۱۹) نشان داد که به دلیل ضعف‌های آموزشی و درسی موجود در رشته حسابداری مانند کم میلی بخش‌های عمومی به پاسخگویی، کم میلی استفاده کنندگان به پاسخ‌خواهی، کمبود ارتباطات مالی و عملیاتی در سطح بین‌المللی، عدم تمایل حرفه حسابداری به بخش عمومی این رشته نیازمند تغییرات اساسی در محتوای درسی و برنامه‌ریزی آن می‌باشد (Rezaie, 2019). نتایج شفیعی و صاحبقران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان بررسی تطبیقی نحوه برگزاری دوره‌ی دکتری حسابداری در ایران و دانشگاه‌های برتر دنیا نشان داد که برنامه درسی و آموزش حسابداری نیازمند بازنگری جدی است به عقیده وی، تدریس باید تنها مشغله استاد باشد اما بودجه در نظر گرفته شده برای امور پژوهشی به درستی به مصرف نمی‌رسد. زیرا استادان معمولاً به جای آن که ساکن دانشگاه‌ها باشند و به کار پژوهشی بپردازند. به چندشغله بودن تن داده‌اند. با این وصف باید استادان را تامین مالی کرد تا به کارهای دیگر تن ندهند (Saghafi & Sahebgherani, 2017). در تحقیقی اعتمادی و نیکخواه زاد (۲۰۰۸) با عنوان شناسایی عوامل و موانع رشد آموزش حسابداری در ایران و ارائه برنامه کارا و کارآمد در ایران به این نتیجه رسیدند که کمبود اساتید متخصص و رسیدگی به امور رفاهی آنان، افزایش سطح معلومات زبان خارجی دانشجویان و تاکید بر بحث‌های تشویقی حسابداری از مهمترین عوامل تأثیرگذار بر فرآیند آموزش حسابداری می باشند (Etemadi and Nikkhahazad, 2008). در پژوهشی بن سلمان و کبیری (۲۰۲۰) با عنوان توسعه برنامه درسی رشته حسابداری در محیط تغییر در کشور تونس به این نتیجه دست یافت توجه به استانداردهای بین‌المللی می‌تواند زمینه تغییر و تدوین یک برنامه درسی مناسب در این زمینه را فراهم کند (Ben Slama & Klibi, 2020). به طور مشابه در کشور مصر بومیسیتز و همکاران (۲۰۲۰) نیز به این نتیجه رسیدند که عوامل سیاسی، اقتصادی، نهادی، حقوقی و فرهنگی در تدوین یک برنامه درسی مناسب اثرگذار هستند (Baumeister et al., 2020). همچنین نتایج پژوهش نیلسون و همکاران (۲۰۱۵) به این نتیجه رسیدند که وضعیت برنامه درسی رشته حسابداری مطلوب نیست به همین دلیل دانشجویان تمایلی به ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر تحصیلی را ندارند (Nelson et al., 2015). در مطالعه‌ای دیگر ویجیواردنا و روداکی (۲۰۱۳) با عنوان ماهیت و محتوای برنامه درسی فعلی دوره کارشناسی حسابداری در ایران نشان دادند برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری در ایران نتوانسته است به اهداف مورد نظر خود در سطح رضایت بخشی دست یابد (Wijewardena & Roudaki, 2013). همچنین آلبرچیت و ساک (۲۰۱۴) به این نتیجه دست یافتند که نظام برنامه‌ریزی درسی رشته حسابداری در ایران با مشکلات جدی مواجه است و مهمترین مشکلات آنان شامل ۱. محتوای برنامه‌های

درسی حسابداری اغلب منسوخ، محدود و یا حتی نامرتب است و در راستای نیازهای بازار نمی‌باشند، ۲. نظام آموزشی حسابداری مبتنی بر حفظ کردن مطالب است و دانشجویان را برای روبرو شدن با دنیای پیچیده کسب و کار که پس از فارغ التحصیلی با آن روبرو می‌شوند، آماده نمی‌کند؛ لذا الگوی آموزشی حسابداری ناکارآمد است، ۳. دانشجویان با میزان تاثیر فناوری‌های نوین بر محیط کسب و کار به اندازه کافی آشنا نمی‌شوند. ۴. کیفیت فرایند گزینش دانشجویان رشته حسابداری به سرعت در حال کاهش می‌باشد؛ رشته براساس اظهارات دانشجویان، اکثر آن‌ها یا درک کاملی از رشته حسابداری ندارند و یا اینکه فقط به خاطر داشتن موقعیت شغلی مناسب، این رشته را انتخاب کرده اند (Albrecht & Sack, 2014).

به طور کلی براساس آن چه که در ادبیات نظری تحقیق مطرح شد وضعیت برنامه درسی و آموزشی حسابداری در ایران در حد مطلوبی قرار ندارد زیرا آموزش حسابداری در ایران طی پنجاه سال گذشته تغییر قابل ملاحظه ای نکرده است و از طرف دیگر با مستقل شدن رشته حسابداری در سال‌های گذشته، تغییراتی در زمینه ساختار و آموزش در این رشته بایستی به وجود آید. تا متناسب با تغییرات به روز در این رشته دانشجویان آن بتوانند مهارت‌های به روز را فرا گیرند. در این راستا نیاز است که برنامه درسی در نظام آموزش عالی همگام با تغییرات اجتماعی بتواند آموزش‌های نوینی را در راستای تربیت نیروی انسانی کارآمد بکار بگیرد. بنابراین، نیاز است که یک برنامه راهبردی برای تغییر در سیستم و برنامه درسی آموزش رشته حسابداری برای دانشگاه‌های ایران طراحی شود. بنابراین، این پژوهش با هدف کلی تدوین راهبردهای تغییر نظام آموزش عالی در رشته حسابداری در ایران انجام شد جهت نیل به آن چند سوال تحقیق به صورت زیر پیگیری شد.

۱- فضای استراتژیک حاکم بر رشته حسابداری در نظام آموزش عالی ایران کدام است؟

۲- مهمترین نقاط قوت و ضعف رشته حسابداری در ایران کدام است؟

۳- مهمترین نقاط فرصت و تهدید رشته حسابداری در ایران کدام است؟

۴- مهمترین راهبردهای تغییر نظام آموزش عالی در رشته حسابداری در ایران کدام است؟

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از نظر هدف بنیادی - کاربردی، از نظر پارادایم جزء تحقیقات کیفی و از نظر روش شناسی جزء سنتزپژوهی و راهبرد مورد استفاده فراترکیب است. رویکرد سنتزپژوهی مورد استفاده در این تحقیق براساس مدل شش مرحله‌ای روبرتس و پتیکرو (۲۰۰۶) بود. شش مرحله ای سنتزپژوهی شامل: مرحله اول: شناسایی نیاز، اجرای جست و جوی مقدماتی، شفاف سازی نیاز مرحله دوم: اجرای پژوهش به منظور بازیابی مطالعات. مرحله سوم: گزینش، پالایش و سازماندهی مطالعات. مرحله چهارم: چارچوب ادراکی و متناسب ساختن آن با اطلاعات حاصل از تحلیل. مرحله پنجم: پردازش ترکیب و تفسیر در قالب فرآورده‌های ملموس و مرحله ششم: ارائه نتایج بود. جامعه آماری بخش سنتز پژوهی شامل تحقیقات انجام شده در حوزه حسابداری بود. در این پژوهش از تحقیقات داخلی و خارجی این حوزه استفاده شد.

پایگاه‌های اطلاعاتی که این مقالات از آن‌ها استخراج شده‌اند شامل اریک، ساینس دایرکت، اسپرینگر، اسکوپوس، الزویر، پایگاه مرکزی منطقه‌ای اطلاع رسانی علوم و فناوری، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پایگاه نشر

کنفرانس‌های کشور، پایگاه مجلات تخصصی نور و سامانه نشریات کشور بود. معیار ورود پژوهش‌ها در این مطالعه مرتبط بودن پژوهش‌ها با هدف مطالعه بود.

کلید واژه‌های بکار گرفته شده شامل رشته حسابداری، نظام آموزش عالی، برنامه‌ریزی در رشته حسابداری، مشکلات رشته حسابداری، نقاط قوت و فرصت در رشته حسابداری، تهدیدها و ضعف‌های رشته حسابداری و موانع توسعه رشته حسابداری بود که جهت بررسی موضوع ۲۲ مقاله استخراج گردید و چکیده آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. از مجموع مقالات تحقیقات انتخاب شده، تعدادی از آن‌ها به دلایلی چون عدم اطلاعات کافی در زمینه اهداف تحقیق، انجام بررسی‌ها صرفاً در یک منطقه خاص، پژوهش‌ها با عناوین یکسان و پژوهش‌های فاقد الگوی روش شناختی مناسب، برای ورود به تحلیل نهایی مناسب نبودند از فرایند تحلیل خارج شدند و مطالعاتی که باقی ماندند شامل (Albrecht & Sack, 2014; Wijewardena & Roudaki, 2013; Nelson et al., 2015; Ben Slama & Klibi, 2020; Baumeister et al., 2020; Ben Slama & Klibi, 2020; Etemadi and Nikkhahazad, 2008; Piri & Sagharlu & Tahriri, 2023; Rezaie, 2019; Baghomian & Baghi, 2016; Babajani et al., 2019; Dianati, 2020).

بود. در این مرحله این تحقیقات مورد بررسی قرار گرفتند و مضامین یا همان کدهای اولیه استخراج شدند. در مرحله دوم عوامل یا مضامین شناسایی شده از طریق روش دلفی در اختیار کارشناسان قرار گرفت. هدف این مرحله تطبیق عوامل شناسایی شده با وضعیت فعلی رشته حسابداری در ایران و شناسایی عوامل جدیدی بود که ممکن است در تحقیقات قبلی شناسایی نشده باشند. تکنیک دلفی برای «شناسایی» و «غربال» مهمترین شاخص‌های تصمیم‌گیری قابل استفاده است. بنابراین با وجود اینکه روش دلفی یک روش تصمیم‌گیری چندمعیاره نیست اما در بسیاری موارد قبل از بکارگیری تکنیک‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره از این تکنیک برای غربال شاخص‌ها یا رسیدن به یک توافق در زمینه اهمیت شاخص‌های تصمیم‌گیری استفاده می‌شود (Huber et al., 2018). کارشناسان این مرحله (دلفی) شامل ۸ نفر بودند. تمامی پاسخگویان دارای سطح تحصیلات دکتری بودند که در سه سازمان دانشگاه، شرکت‌های حسابرسی و آموزش عالی مشغول به فعالیت بودند همچنین از ۸ نفر پاسخگو دو نفر زن و شش نفر مرد بودند.

کارشناسان در این مرحله سه فعالیت را انجام می‌دادند (۱). اعتبارسنجی عامل‌های شناخته شده با توجه به شرایط نظام آموزش عالی (۲) شناسایی عوامل جدید که در تحقیقات قبلی وجود نداشته‌اند و (۳) دسته‌بندی عوامل براساس نقاط چهارگانه سوات یعنی نقطه قوت، ضعف، فرصت و تهدید بود.

معمولاً تحقیقات دلفی به دو مرحله یا سه مرحله ختم می‌شود (Brunnhofner et al., 2020) در این پژوهش دو مرحله طی شد. همچنین به منظور ارزیابی اجماع در خصوص مولفه‌ها و سنجش میزان اهمیت آن‌ها از ضریب همبستگی کندال استفاده شد. ضریب همبستگی کندال نشان می‌دهد افرادی که چند مقوله را براساس اهمیت آن‌ها دسته‌بندی کردند چقدر با یکدیگر اتفاق نظر دارند (Schmidt, 1977). مقدار همبستگی کندال و نحوه تفسیر آن در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول (۱). تفسیر مقادیر ضریب همبستگی کندال

مقدار W	تفسیر	اطمینان نسبت به تفسیر عوامل
۰.۱	اتفاق نظر بسیار ضعیف	وجود ندارد
۰.۳	اتفاق نظر ضعیف	کم
۰.۵	اتفاق نظر متوسط	متوسط
۰.۷	اتفاق نظر قوی	زیاد
۰.۹	اتفاق نظر بسیار قوی	بسیار زیاد

در مرحله سوم پس شناسایی و توافق کامل بر روی عامل‌های استخراجی، به منظور تحلیل وضعیت موجود نقاط شناسایی شده از تحلیل SWOT استفاده شد. تجزیه و تحلیل SWOT چارچوبی را برای ارزیابی موقعیت رقابتی یک سازمان و توسعه برنامه‌ریزی استراتژیک فراهم می‌کند (Saidmamatov et al., 2021; Savari and Amghani, 2022). اما یکی از مهمترین نقاط ضعف در مدل SWOT این است که هیچ روش استاندارد برای ارزیابی اوزان نقاط درونی و بیرونی ندارد (Kahraman et al., 2008) اما استفاده AHP در مدل SWOT می‌تواند ضعف وارده بر این ماتریس را کمتر نماید (Saidmamatov et al., 2021). به همین دلیل در این مطالعه از ترکیب SWOT-AHP برای تحلیل نتایج استفاده شد. جامعه آماری این بخش کارشناسان آگاه و متخصص موضوع در سازمان‌های ذیربط مانند آموزش عالی، سازمان حسابرسی، دانشگاه، شرکت‌های حسابرسی بودند. روش نمونه‌گیری مطابق با اصول تحقیقات راهبردی هدفمند یا ارجاع زنجیره‌ای بود که در نهایت ۶۵ نفر برای موضوع انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه بود و در بین جامعه آماری توزیع شد. نمره‌دهی به نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای شناسایی شده براساس فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP انجام شد و عوامل به صورت زوجی یا دویه دو مقایسه و وزن‌دهی شدند و در نهایت مورد آنالیز قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

بررسی ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان مورد مطالعه

نتایج بررسی وضعیت جمعیت شناختی ۶۵ پاسخگو نشان داد که میانگین سنی پاسخگویان ۳۹/۷۵ با انحراف معیار ۱۲/۱۴ سال بود. همچنین میانگین سابقه کار افراد در سازمان‌های مورد مطالعه ۱۳/۴۵ با انحراف معیار ۹/۱۱ سال بود. همچنین بیش از ۴۶/۴۸ درصد از افراد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد بودند. علاوه بر این، بیش از ۸۰ درصد از پاسخگویان مرد و متاهل بودند.

شناسایی عوامل درونی و بیرونی در قالب عوامل تشکیل دهنده ماتریس SWOT

در این بخش براساس سنتز پژوهی و روش دلفی در زمینه موضوع مورد مطالعه ۱۶ نقطه درونی (۸ نقطه قوت و ۸ ضعف) در مقابل ۱۶ نقطه بیرونی (۸ نقطه فرصت و ۸ نقطه تهدید) شناسایی شد. نتایج این بخش در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول ۲- نقاط شناسایی شده از طریق ادبیات موضوع و روش دلفی

عوامل درونی			
نقاط قوت	منبع استخراجی	نقاط ضعف	منبع استخراجی
S۱- توسعه نیروی انسانی کارآمد در دانشگاه‌ها در جهت توسعه آموزش حسابداری	Baumeister et al., 2020; Ben Slama & Klibi, 2020	W۱- عدم همکاری آموزشی و پژوهشی دولت، صنعت با دانشگاه	Etemadi and Nikkhahazad, 2008
S۲- دریافت نظرات دانشگاهیان متخصص جهت بازنگری سرفصل دروس	Rezaie, 2019; Baghomian & Baghi, et al., 2016; Babajani 2019	W۲- هماهنگ نبودن تعداد فارغ‌التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور	دلفی
S۳- تعامل و کنشگری بین دانشکده‌های حسابداری و برنامه‌ریزان	دلفی	W۳- آموزش محور بودن و تاکید زیاد بر بخش نظری در دانشگاه‌های داخل کشور	Albrecht & Sack, 2014

Nelson et al., 2015; Ben Slama & Klibi, 2020; Babajani et al., 2019	۷۴- عدم تناسب نظام آموزش عالی حسابداری با نیازهای جامعه و بیکاری دانش‌آموختگان	دلفی	۵۴- داشتن واحدهای کارآموزی و عملی جهت ارتباط دانشجویان با شرکت حسابرسی و ارگان‌های ذیربط
	۷۵- گسترش کمی و عدم توجه به کیفیت از جمله گسترش دانشجو در سطوح مختلف در برنامه توسعه دانشگاه	Wijewardena & Roudaki, 2013	۵۵- وجود ساختار یا نهادی تعریف شده برای توسعه دانشگاه در نظام آموزش عالی
Babajani et al., 2019	۷۶- فقدان شرایط کار و اشتغال برای نیروی جوان (به دلیل عدم تطابق سرفصل‌ها با نیازهای بازارکار)	دلفی	۵۶- پویا بودن تکنیکی بودن حسابداری و لزوم تغییرات مستمر در آموزش دانشگاهی
Piri Sagharlu & Tahriri, 2023; Babajani et al., 2019	۷۷- روش تدریس سنتی و عدم استفاده از آخرین تکنیک‌های حسابداری توسط اساتید	دلفی	۵۷- روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارتباط بیشتر دانشگاه‌ها با جامعه جهت توسعه آموزش کاربردی حسابداری
Babajani et al., 2019; Dianati, 2020	۷۸- ارتقاء عمودی و افقی استاتید دانشگاه براساس شاخص‌های کمی مانند تعداد مقاله	دلفی	۵۸- امکان تبادل دانشجو و استاد بین دانشگاه‌های داخل و خارج از کشور (در قالب فرصت مطالعاتی)
نقاط بیرونی			
نقاط تهدید			
Piri Sagharlu & Tahriri, 2023	۱- کاهش اعتبارات دولتی جهت انجام پروژه‌های پژوهشی حسابداری و حسابرسی	Albrecht & Sack, 2014	۱- نیاز شدید سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی به دانش و فناوری‌های نوین جهت رفع مشکلات حسابداری خود
	۲- عدم اعتقاد به عامل حسابخواهی در توسعه آموزش حسابداری در ایران	Slama & Klibi, 2020	۲- وجود زیرساخت‌های مناسب فناوری اطلاعات جهت دریافت آخرین آموزش‌های حسابداری در دنیا
Dianati, 2020	۳- گسترش بی‌رویه مراکز آموزش عالی فاقد استاندارد و قابلیت‌های الزام در رشته حسابداری	دلفی	۳- توسعه آموزش حسابداری کشورهای منطقه خاورمیانه به دلیل اقتصاد خصوصی و رقابتی
	۴- عدم همکاری‌های آموزش حسابداری با کشورهای پیشرو متاثر از سیاست	Babajani et al., 2019	۴- نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری
Babajani et al., 2019	۵- تاثیر تحریم‌ها بر اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری	دلفی	۵- توجه خاص به جایگاه علم و فناوری و به ویژه همکاری‌های

علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز		
۰۶- تاکید بر بروزرسانی سیستم‌های حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی	Rezaie, 2019; Baghomian & Baghi, 2016	۲۶- استفاده ابزاری از دلفی حسابداری در ایران جهت رفع تکالیف قانونی
۰۷- رونق اقتصاد براساس توسعه حسابداری در کشورهای توسعه یافته		۷۷- صدمه دیدن حسابداری دلفی ایران به علت عدم توسعه یافتگی اقتصاد
۰۸- تقاضای فزاینده اجتماعی برای ورود به تحصیلات دانشگاهی در رشته حسابداری	Slama & Klibi, 2020	۸۸- نبود سازوکار مناسب برای معرفی و شناساندن نهادها و سازمان‌ها و مجامع تخصصی بین‌المللی در زمینه حسابداری

اهمیت نسبی و اولویت‌بندی معیارهای موثر در راستای تغییر در سیستم نظام آموزش عالی در این مرحله با استفاده از مقایسات زوجی اهمیت نقاط SWOT مشخص گردید. براساس یافته‌های این بخش می‌توان گفت که نقاط ضعف با وزن نسبی ۰/۳۹۷ و نقاط تهدیدآمیز با وزن نسبی ۰/۳۰۹ بیشترین اهمیت را در تغییر نظام آموزش عالی در رشته حسابداری دارد و پس از آن نقاط فرصت با وزن نسبی ۰/۲۴۹ و نقاط قوت با وزن ۰/۱۸۲ در رتبه‌های بعدی قرار دارند (شکل ۳).

شکل ۳- وزن‌دهی نقاط چهارگانه SWOT

اهمیت نسبی و اولویت‌بندی زیرمعیارها عوامل داخلی در ارتباط با تغییر در سیستم آموزش عالی در این مرحله اوزان زیرمعیارهای چهارگانه SWOT (نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید) در زمینه تغییر در سیستم آموزش عالی در رشته حسابداری مشخص شد. براساس نتایج می‌توان گفت که در میان نقاط قوت موارد «داشتن واحدهای کارآموزی و عملی جهت ارتباط دانشجویان با شرکت حسابرسی و ارگان‌های ذیربط» و «توسعه نیروی انسانی کارآمد در دانشگاه‌ها در جهت توسعه آموزش حسابداری»، در میان نقاط ضعف موارد «آموزش محور بودن و تاکید زیاد بر بخش نظری در دانشگاه‌های داخل کشور» و «آموزش محور بودن و تاکید زیاد بر بخش نظری در دانشگاه‌های داخل کشور» مهمترین نقاط درونی در زمینه موضوع مورد مطالعه بودند (جدول ۳).

جدول ۳- اولویت‌بندی زیرمعیارهای عوامل داخلی در تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری

معیار	وزن نسبی	زیرمعیار	اولویت نسبی	اولویت‌بندی کلی هر زیر معیار	نرخ ناسازگاری
قوت‌ها	۰/۱۸۲	S1	۰/۴۵۲	۰/۰۸۲	۰/۰۹
		S2	۰/۱۰۲	۰/۰۱۸	
		S3	۰/۳۶۹	۰/۰۶۷	
		S4	۰/۴۰۹	۰/۰۷۴	
		S5	۰/۲۶۷	۰/۰۴۸	
		S6	۰/۱۶۵	۰/۰۳۳	
		S7	۰/۰۹۸	۰/۰۱۸	
		S8	۰/۱۲۸	۰/۰۲۳	
ضعف‌ها	۰/۳۹۷	W1	۰/۱۶۳	۰/۰۶۴	۰/۰۸
		W2	۰/۴۲۵	۰/۱۶۸	
		W3	۰/۳۲۹	۰/۱۳۰	
		W4	۰/۱۵۷	۰/۰۶۲	
		W5	۰/۱۵۳	۰/۰۶۰	
		W6	۰/۲۷۴	۰/۱۰۸	
		W7	۰/۲۰۳	۰/۰۸۰	
		W8	۰/۱۰۸	۰/۰۴۲	

اهمیت نسبی و اولویت‌بندی زیرمعیارهای عوامل خارجی در ارتباط با تغییر سیستم آموزش عالی

نتایج حاصل از مقایسات زوجی در زمینه اولویت‌بندی زیرمعیارها عوامل خارجی در ارتباط با تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری نشان داد که در میان نقاط فرصت «نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری» و «توجه خاص به جایگاه علم و فناوری و به‌ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز» و در میان نقاط تهدیدآمیز موارد «کاهش اعتبارات دولتی جهت انجام پروژه‌های پژوهشی حسابداری و حسابرسی» و «تاثیر تحریم‌ها بر اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری» مهمترین عامل شناسایی شدند (جدول ۴).

جدول ۴- اولویت‌بندی زیرمعیارهای عوامل خارجی در تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری

معیار	وزن نسبی	زیرمعیار	اولویت نسبی	اولویت‌بندی کلی هر زیر معیار	نرخ ناسازگاری
فرصت‌ها	۰/۲۴۹	O1	۰/۱۵۸	۰/۰۳۹	۰/۰۷
		O2	۰/۱۰۹	۰/۰۲۷	
		O3	۰/۱۶۳	۰/۰۴۰	
		O4	۰/۳۶۴	۰/۰۹۰	
		O5	۰/۳۰۹	۰/۰۷۶	
		O6	۰/۲۸۱	۰/۰۷۰	
		O7	۰/۲۶۳	۰/۰۶۵	

O8	۰/۲۲۷	۰/۰۵۶
T1	۰/۴۰۱	۰/۱۲۳
T2	۰/۲۶۴	۰/۰۸۱
T3	۰/۲۰۳	۰/۰۶۲
T4	۰/۱۸۲	۰/۰۵۶
T5	۰/۳۶۳	۰/۱۰۹
T6	۰/۱۵۰	۰/۰۴۶
T7	۰/۰۸۸	۰/۰۲۷
T8	۰/۱۰۸	۰/۰۳۳

تهدیدها ۰/۳۰۹

۰/۰۸

تدوین و اولویت بندی راهبردهای تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری با ماتریس TOWS

ماتریس گزینه‌های راهبردی (TOWS) ابزاری برای طراحی راهبرد است و معمولاً این مرحله پس از تحلیل SWOT به بکار برده می‌شود. این ماتریس به ما کمک می‌کند تا راهبردهای مناسب را تعیین و تعریف نماییم. راهبردهای مختلف در چهار گروه، بسته به فضای راهبردی موضوع تعریف می‌شوند. این راهبردهای شامل موارد زیر است. راهبرد (SO): این راهبرد می‌تواند یک حالت هم‌افزایی در سازمان ایجاد کند. هر شرکتی مایل است در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره‌گیری از توانمندی‌ها، استفاده از فرصت‌ها را به حداکثر برساند. راهبرد (ST): این راهبرد مربوط به وضعیت خارجی سازمان است و نقاط مثبت (فرصت‌های) آن را در ارتباط با بیرون ارزیابی می‌کند. این راهبرد براساس توانمندی سازمان در مقابل تهدیدات بنا شده است و هدف آن افزایش توانمندی‌های موجود و کاهش تهدیدات است. راهبرد (WO): این راهبرد مربوط به وضعیت داخلی سازمان است و نقاط منفی (ضعف‌های) آن را ارزیابی می‌کند. هدف این راهبرد، کاهش نقاط ضعف و افزایش فرصت‌هاست. گاه سازمان‌ها به دلیل برخورداری از ضعف‌های اساسی، امکان استفاده از فرصت‌های به دست آمده را ندارند، لذا طراحی دوره‌های آموزشی به منظور از بین بردن نقاط ضعف می‌تواند شرکت را در استفاده از فرصت‌ها توانمند کند. راهبرد (WT): این راهبرد مربوط به وضعیت خارجی سازمان است و نقاط منفی (تهدیدات پیش روی) آن را در ارتباط با بیرون ارزیابی می‌کند. هدف این راهبرد، کاهش تهدیدها تا حد امکان است. در این مرحله در هر کدام از نقاط چهارگانه سه راهبرد و در مجموع ۱۲ راهبرد برای تغییر در سیستم آموزش عالی طراحی و تدوین شد نتایج این بخش در جدول شماره ۵ ارائه شده است.

جدول ۵- ماتریس TOWS تعیین راهبردهای تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری

فرصت‌ها (O)	نقاط تهدید (T)
O1- نیاز شدید سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی به دانش و فناوری‌های نوین جهت رفع مشکلات حسابداری خود	T1- کاهش اعتبارات دولتی جهت انجام پروژه‌های پژوهشی حسابداری و حسابرسی
O2- وجود زیرساخت‌های مناسب فناوری اطلاعات	T2- عدم اعتقاد به عامل حسابخواهی در توسعه آموزش حسابداری در ایران

راهبردهای تغییر در سیستم آموزش عالی در رشته حسابداری با ماتریس TOWS

جهت دریافت آخرین آموزش‌های حسابداری در دنیا
O3- توسعه آموزش حسابداری
T3- گسترش بی‌رویه مراکز آموزش عالی فاقد استاندارد و قابلیت‌های الزام در رشته حسابداری
T4- عدم همکاری‌های آموزش حسابداری با کشورهای پیشرو متأثر از سیاست
T5- تاثیر تحریم‌ها بر اجرای استانداردهای خصوصی و رقابتی
O4- نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری
O5- توجه خاص به جایگاه علم و فناوری و به ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز
O6- تاکید بر روزرسانی سیستم‌های حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی
O7- رونق اقتصاد براساس توسعه حسابداری در کشورهای توسعه یافته
O8- تقاضای فزاینده اجتماعی برای ورود به تحصیلات دانشگاهی در رشته حسابداری

نقاط قوت (S)	راهبردهای تهاجمی (SO)	راهبردهای رقابتی (ST)
S1- توسعه نیروی انسانی کارآمد در دانشگاه‌ها در جهت توسعه آموزش حسابداری	SO1- توسعه نیروی انسانی کارآمد از طریق تبادل و فرصت مطالعاتی دانشجویان و اساتید به دانشگاه برتر جهان از طریق توجه خاص دولت به جایگاه علم و فناوری و به ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز	ST1- ارائه تسهیلات و منابع مالی مورد نیاز برای طراحی و راه‌اندازی فعالیت‌ها و برنامه‌های مشترک بین گروه‌ها، دانشکده‌ها، دانشگاه‌ها، دولت و صنعت در راستای توسعه نیروی انسانی کارآمد و متخصص حسابداری
S2- دریافت نظرات دانشگاهیان متخصص جهت بازنگری سرفصل دروس	S3- تعامل و کنشگری بین دانشکده‌های حسابداری و برنامه‌ریزان	ST2- افزایش تعاملات بین‌المللی و استفاده از تجارب سایر دانشگاه‌های برتر دنیا در توسعه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی رشته حسابداری
S4- داشتن واحدهای کارآموزی و عملی جهت ارتباط دانشجویان با شرکت حسابرسی و ارگان‌های ذیربط	SO2- ملزم نمودن دانشجویان کارشناسی در سال آخر جهت کار در شرکت‌های حسابداری و حسابرسی در راستای	ST3- تحول در نظام آموزشی حسابداری دانشگاه‌ها و تغییر جهت از الگوی خطی

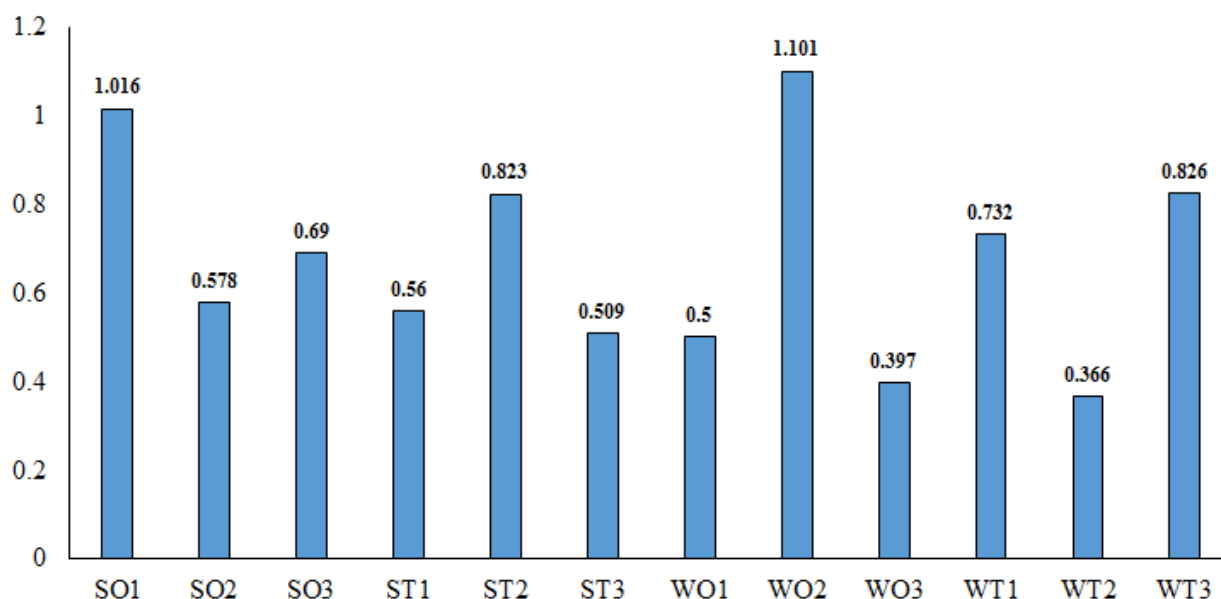
- S5- وجود ساختار یا نهادی تعریف شده برای توسعه دانشگاه در نظام آموزش عالی
- S6- پویا بودن تکنیکی بودن حسابداری و لزوم تغییرات مستمر در آموزش دانشگاهی
- S7- روحیه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارتباط بیشتر دانشگاه‌ها با جامعه جهت توسعه آموزش کاربردی حسابداری
- S8- امکان تبادل دانشجو و استاد بین دانشگاه‌های داخل و خارج از کشور (در قالب فرصت مطالعاتی)
- توسعه مهارت حرفه‌ای موردنیاز بازارکار
- تعریف یک ساختار یا نهادی مشخص در راستای راهبری و بازنگری مداوم رشته حسابداری با توجه به پویا و تکنیکی بودن حسابداری و لزوم تغییرات مستمر در آموزش دانشگاهی
- دانشجو محور به الگوی چند وجهی کاربر محور، پژوهش محور و بازار محور

ضعف‌ها (W)	راهبرد محافظه کارانه (WO)	راهبردهای تدافعی (WT)
W1- عدم همکاری آموزشی و پژوهشی دولت، صنعت با دانشگاه	WO1- تجدیدنظر در اصول و فرایند جذب اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و توجه بیشتر به صلاحیت‌های حرفه‌ای متقاضی جذب	WT1- بازنگری محتوای آموزشی رشته حسابداری و روزآمد نمودن آن‌ها با تحولات جهان و کشور و همچنین توجه به نیاز صنعت و کشور
W2- هماهنگ نبودن تعداد فارغ التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور	WO2- بروزرسانی سیستم‌های آموزشی حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی جهت هماهنگ نمودن تعداد فارغ‌التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور	WT2- تجهیز دانشکده‌ها و کلاس‌ها به تکنولوژی‌های نوین حسابداری و آموزش آن‌ها به استاتید جهت کاربست آن‌ها به هنگام تدریس در راستای توانمندسازی فارغ التحصیلان
W3- آموزش محور بودن و تاکید زیاد بر بخش نظری در دانشگاه‌های داخل کشور	WO3- ارایه چند واحد تدریس از طریق مدرسان خارجی با استفاده زیرساخت‌های مناسب فناوری اطلاعات جهت دریافت حسابداری در دنیا	WT3- ادغام و تجمیع دانشکده‌های کیفیت پایین در راستای توسعه دانشگاه‌ها با کیفیت مناسب در راستای تناسب نظام آموزش عالی حسابداری با نیازهای جامعه و بیکاری دانش‌آموختگان
W4- عدم تناسب نظام آموزش عالی حسابداری با نیازهای جامعه و بیکاری دانش‌آموختگان		
W5- گسترش کمی و عدم توجه به کیفیت از جمله گسترش دانشجو در سطوح مختلف در برنامه توسعه دانشگاه		
W6- فقدان شرایط کار و اشتغال برای نیروی جوان (به دلیل عدم تطابق سرفصل‌ها با نیازهای بازارکار)		
W7- روش تدریس سنتی و عدم استفاده از آخرین تکنیک‌های حسابداری توسط اساتید		
W8- ارتقاء عمودی و افقی استاتید دانشگاه براساس شاخص‌های کمی مانند تعداد مقاله		

به‌منظور اولویت‌بندی راهبردهای طراحی شده از اوزان نقاط تشکیل دهنده آن‌ها استفاده شد. براساس نتایج ارایه شده در جدول ۶ و شکل شماره ۴ می‌توان گفت که دو راهبرد «بروزرسانی سیستم‌های آموزشی حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی جهت هماهنگ نمودن تعداد فارغ التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور» و «توسعه نیروی انسانی کارآمد از طریق تبادل و فرصت مطالعاتی دانشجویان و اساتید به دانشگاه برتر جهان از طریق توجه خاص دولت به جایگاه علم و فناوری و به ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز» به عنوان مهمترین راهبردهای تغییر رشته حسابداری در نظام آموزش عالی شناسایی شدند.

جدول ۶- اولویت‌بندی راهبردی تغییر در سیستم آموزش عالی رشته حسابداری

اولویت‌بندی	وزن کلی	زیرمعیارها به کار رفته برای هر راهبرد	راهبردها
۲	۱/۰۱۶	S1, S3, S6, S8, O1, O2, O5, O7	SO1
۷	۰/۵۷۸	S3, S4 S7, O8, O1, O6	SO2
۶	۰/۶۹۰	S5, S6, S1, S7, O6, O7, O3	SO3
۱	۲/۲۹۳		SO
۸	۰/۵۶۰	S1, S2, S6, T1, T7, T2	ST1
۴	۰/۸۲۳	S1, S3, S2, S6, S8, T8, T3, T5, T6, T4	ST2
۹	۰/۵۰۹	S3, S1, S6, S7, T4, T3, T7	ST3
۴	۱/۸۹۲		ST
۱۰	۰/۵۰۰	W1, W7, W8, W4, W5, O2, O5, O8	WO1
۱	۱/۱۰۱	W1, W2, W3, W4, W5, W6, W7, O2, O5, O8	WO2
۱۱	۰/۳۹۷	W1, W7, W5, O8, O5, O2, O1	WO3
۲	۱/۹۹۸		WO
۵	۰/۷۳۲	W3, W2, W2, W4, W6, T3, T4, T6	WT1
۱۲	۰/۳۶۶	W3, W5, W7, T3, T6, T4	WT2
۳	۰/۸۲۶	W2, W3, W4, W5, W7, T3, T6, T4, T8	WT3
۳	۱/۹۲۴		WT

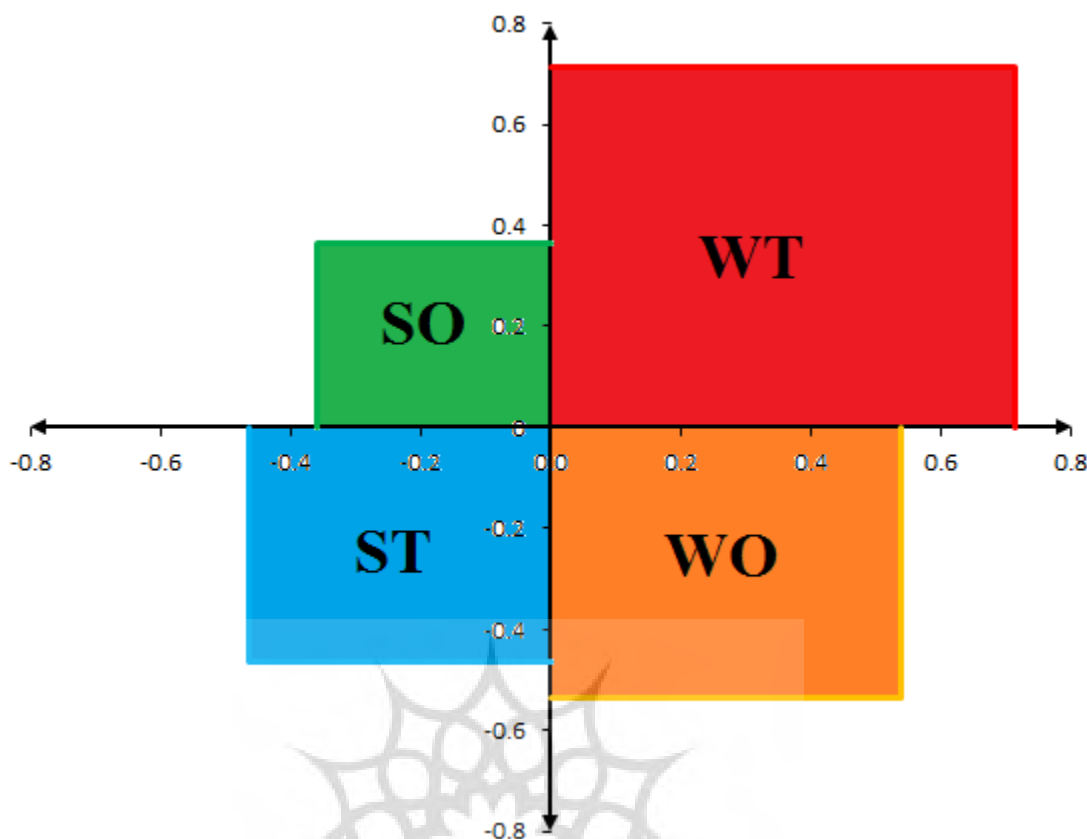

شکل ۴- اولویت‌بندی راهبردهای تدوین شده براساس ماتریس TOWS

تعیین فضای استراتژیک موضوع در منطقه مورد مطالعه

علاوه بر این در اولویت‌بندی نواحی استراتژیک نتایج نشان داد که به ترتیب شامل راهبرد WT یعنی راهبرد دفاعی (حداقل - حداقل)، WO یعنی راهبرد انطباقی (راهبرد حداقل - حداکثر)، راهبرد ST یعنی راهبرد اقتضایی (حداکثر - حداقل) در نهایت آخرین راهبرد بر محور SO یعنی راهبرد تهاجمی (حداکثر - حداکثر) است که در قسمت نتایج به طور کامل تشریح شده است (شکل ۵).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل (۵)- فضای استراتژیک موضوع

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف کلی بررسی و شناسایی مهمترین راهبردهای تغییر سیستم آموزش حسابداری در ایران انجام شد. بدین صورت در ارتباط با سوال ۱ پژوهش نتایج نشان داد که در حال حاضر ضعف‌ها و تهدیدها در نظام آموزش عالی رشته حسابداری بر نقاط قوت‌ها و فرصت‌ها غلبه دارد به بیانی دیگر نقاط مخاطره آمیز (W + T) بر نقاط مفید (O + S) غلبه دارد. همچنین در بررسی فضای استراتژیک موضوع مورد مطالعه نشان داد که آموزش رشته حسابداری در ایران در ضعیف‌ترین ناحیه راهبرد WT یعنی راهبرد دفاعی قرار گرفته است. این یافته با مطالعات (Saghafi & Sahebgherani, 2017) همسو بود. در تحلیل این یافته می‌توان گفت که در صورتی که برنامه‌ریزان آموزش عالی به نقاط ضعف و تهدید توجه نکنند احتمالاً نخواهند توانست به نیروی انسانی کارآمد را در این زمینه تربیت کنند و در نهایت به زوال رشته حسابداری در نظام آموزش عالی منجر خواهد شد. در ارتباط با سوال ۲ پژوهش نتایج نشان داد که مهمترین قوت‌های رشته حسابداری شامل «داشتن واحدهای کارآموزی و عملی جهت ارتباط دانشجویان با شرکت حسابرسی و ارگان‌های ذیربط» و «توسعه نیروی انسانی کارآمد در دانشگاه‌ها در جهت توسعه آموزش حسابداری» بود. همچنین مهمترین ضعف‌های آن شامل «آموزش محور بودن و تاکید زیاد بر بخش نظری در دانشگاه‌های داخل کشور» و «هماهنگ نبودن تعداد فارغ‌التحصیلان

حسابداری طبق نیاز کشور» بود. در تحلیل این یافته می‌توان گفت که علی‌رغم داشتن واحدهای کارآموزی در دانشگاه‌های ایران از جمله رشته حسابداری معمولاً از ظرفیت چنین واحدهایی استفاده‌ای به عمل نمی‌آید و دانشجویان بعد از فارغ‌التحصیلی عملاً از توانمندی لازم برخوردار نیستند. به عنوان مثال Nourosh (2014) در تحقیقی با «عنوان تدوین برنامه دروس کارشناسی رشته حسابداری متناسب با نیازهای حرفه حسابداری و حسابرسی» به این نتیجه دست یافتند که از نظر شاغلین در حرفه حسابداری، برنامه مصوب قادر نیست مهارت مورد نیاز را به اندازه کافی و لازم جهت کاربرد دانش نظری در اختیار دانشجویان قرار دهد. در این زمینه Albrecht and Syk (2014)، در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که نظام آموزشی و درسی حسابداری با مشکلات جدی مواجه می‌باشد و حل نشدن مسائل مذکور ممکن است منجر به زوال این رشته گردد. به اعتقاد آنان محتوای برنامه‌های درسی حسابداری اغلب منسوخ، محدود و یا حتی نامرتب است و در راستای نیازهای بازار نمی‌باشند و نظام آموزشی حسابداری مبتنی بر حفظ کردن مطالب است و دانشجویان را برای روبرو شدن با دنیای پیچیده کسب و کار که پس از فارغ‌التحصیلی با آن روبرو می‌شوند، آماده نمی‌کند؛ لذا الگوی آموزشی و درسی حسابداری ناکارآمد است و دانشجویان با میزان تاثیر فناوری‌های نوین بر محیط کسب و کار به اندازه کافی آشنا نمی‌شوند. همچنین Saghafi & Sahebgherani (2017)، در مطالعه خود نشان داد که آموزش حسابداری نیازمند یک بازنگری جدی در برنامه درسی خود است، او معتقد است که باید آموزش را پیشاپیش طراحی و تفهیم کرد؛ هر چند که چنین در ظاهر کاری با آموزش عملی حرفه در تضاد به نظر می‌رسد. به عقیده وی، تدریس باید تنها مشغله استاد باشد اما بودجه در نظر گرفته شده برای امور پژوهشی به درستی به مصرف نمی‌رسد. زیرا استادان معمولاً به جای آنکه ساکن دانشگاه‌های باشند و به کار پژوهشی بپردازند. به چندشغله بودن تن داده‌اند. با این وصف باید استادان را تامین مالی کرد تا به کارهای دیگر تن ندهند.

در ارتباط با سوال ۳ پژوهش نتایج نشان داد که مهمترین فرصت‌ها جهت بهره‌برداری برای تغییر در رشته حسابداری شامل «نیاز اقتصاد جهانی به گزارشگری رویدادهای مالی به زبان حسابداری» و «توجه خاص به جایگاه علم و فناوری و به‌ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز» بود. همچنین مهمترین تهدیدهایی که باید به آن توجه داشت شامل «کاهش اعتبارات دولتی جهت انجام پروژه‌های پژوهشی حسابداری و حسابرسی» و «تاثیر تحریم‌ها بر اجرای استانداردهای بین‌المللی حسابداری» بود. در پژوهشی (Ben Slama & Klibi, 2020) با عنوان توسعه برنامه درسی رشته حسابداری در محیط تغییر در کشور تونس به این نتیجه دست یافت توجه به استانداردهای بین‌المللی می‌تواند زمینه تغییر و تدوین یک برنامه درسی مناسب در این زمینه را فراهم کند. به طور مشابه در کشور مصر (Baumeister et al., 2020) نیز به این نتیجه رسیدند که عوامل سیاسی، اقتصادی، نهادی، حقوقی و فرهنگی در تدوین یک برنامه درسی مناسب اثرگذار هستند. علاوه بر این، Dianati (2019)، در پژوهش خود نیز نشان می‌دهد که متاسفانه آموزش‌های داده شده به دانشجویان حسابداری تا حد کمی توانسته است توانایی‌های لازم برای ارائه خدمت به صنعت (به‌ویژه در تصمیم‌گیری‌های مالی) را در آنها ایجاد نماید. همچنین از نظر دانشجویان در دروس حسابداری توازن خوبی بین تئوری و عمل وجود ندارد. دروس حسابداری برای اینکه فارغ‌التحصیلان این رشته توانایی‌های الزم برای برعهده گرفتن مسئولیت‌های حسابداری را به طور مستقل و بدون تجربه کاری برعهده بگیرند، کافی نیست، اساتید کافی برای تدریس دروس حسابداری وجود ندارد، امکانات فیزیکی که در طول تحصیل در دانشگاه به کار رفته است مثل تعداد کلاس‌ها، کامپیوتر و

پروژکتور و غیره کافی نبوده است، نحوه تدریس در دانشگاه‌ها به گونه‌ای نبوده که دانشجویان تا حد مطلوبی از آخرین تحولات رشته حسابداری به صورت به روز در دروسی که خوانده‌اند مطلع شوند، فارغ‌التحصیلان آنقدر توانمند نیستند که بتوانند در آزمون‌های حرفه‌ای نظیر آزمون جامعه حسابداران رسمی ایران موفق شوند. همچنین Rezaie (2019)، در بررسی موانع پیشرفت حسابداری بخش عمومی در ایران، به این نتیجه رسیده است که ابعاد کلی آموزشی، قانونی، سیاسی و حرفه‌ای در عقب ماندگی حسابداری بخش عمومی در ایران تأثیر دارند. وجود مشکلات آموزشی در حسابداری بخش عمومی، کمبود نیروی متخصص در این بخش، نبود قوانین و مقررات الزام‌آور به اندازه کافی، ناقص بودن استاندارد حسابداری بخش عمومی، وجود مشکلات در نظام بودجه‌ریزی، کم میلی بخش‌های عمومی به پاسخگویی، کم‌میلی استفاده‌کنندگان به پاسخ‌خواهی، کمبود ارتباطات مالی و عملیاتی در سطح بین‌المللی، عدم تمایل حرفه حسابداری به بخش عمومی و اداره مالی و عملیاتی بخش‌ها و زیرمجموعه‌ها به شکل متمرکز می‌باشد.

به منظور پاسخ به پرسش ۴ پژوهش با استفاده از ماتریس TOWS اقدام به طراحی راهبردهای لازم در این زمینه شد. با استفاده از این ماتریس در هر ناحیه استراتژیک ۳ راهبرد و در نهایت ۱۲ راهبرد طراحی شد. در مرحله آخر ۱۲ راهبرد طراحی شده با استفاده از دیدگاه صاحب‌نظران به راهبردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت طبقه‌بندی شدند که در ادامه ارایه می‌شود.

راهبردهای کوتاه‌مدت

- تجهیز دانشکده‌ها و کلاس‌ها به تکنولوژی‌های نوین حسابداری و آموزش آن‌ها به استاتید جهت کاربست آن‌ها به هنگام تدریس در راستای توانمندسازی فارغ‌التحصیلان (WT2).
- بازنگری محتوای آموزشی رشته حسابداری و روزآمد نمودن آن‌ها با تحولات جهان و کشور و همچنین توجه به نیاز صنعت و کشور (WT1).
- ملزم نمودن دانشجویان کارشناسی در سال آخر جهت کار در شرکت‌های حسابداری و حسابرسی در راستای توسعه مهارت حرفه‌ای موردنیاز بازارکار (SO2).
- ارائه تسهیلات و منابع مالی مورد نیاز برای طراحی و راه‌اندازی فعالیت‌ها و برنامه‌های مشترک بین گروه‌ها، دانشکده‌ها، دانشگاه‌ها، دولت و صنعت در راستای توسعه نیروی انسانی کارآمد و متخصص حسابداری (ST1).

راهبردهای میان مدت

- تجدیدنظر در اصول و فرایند جذب اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها در رشته حسابداری و توجه بیشتر به صلاحیت‌های حرفه‌ای متقاضی جذب (WO1)
- ادغام و تجمیع دانشکده‌ها با کیفیت پایین در راستای توسعه دانشگاه‌ها با کیفیت مناسب در راستای تناسب نظام آموزش عالی حسابداری با نیازهای جامعه و بیکاری دانش‌آموختگان (WT3)
- توسعه نیروی انسانی کارآمد از طریق تبادل و فرصت مطالعاتی دانشجویان و اساتید رشته حسابداری به دانشگاه برتر جهان از طریق توجه خاص دولت به جایگاه علم و فناوری و به ویژه همکاری‌های علمی و بین‌المللی در سند چشم‌انداز (SO1)
- افزایش تعاملات بین‌المللی و استفاده از تجارب سایر دانشگاه‌های برتر دنیا در توسعه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی رشته حسابداری (ST2)

راهبردهای بلندمدت

- ارایه چند واحد تدریس از طریق مدرسان خارجی با استفاده زیرساخت‌های مناسب فناوری اطلاعات جهت دریافت آموزش‌های حسابداری در دنیا (WO3)
- بروزرسانی سیستم‌های آموزشی حسابداری براساس نیازها و تحولات اجتماعی و محیطی جهت هماهنگ نمودن تعداد فارغ التحصیلان حسابداری طبق نیاز کشور (WO2)
- تعریف یک ساختار یا نهادی مشخص در راستای راهبری و بازنگری مداوم رشته حسابداری با توجه به پویا و تکنیکی بودن حسابداری و لزوم تغییرات مستمر در آموزش دانشگاهی (SO3)
- تحول در نظام آموزشی حسابداری دانشگاه‌ها و تغییر جهت از الگوی خطی دانش‌محور به الگوی چند وجهی کاربرمحور، پژوهش محور و بازارمحور (ST3)

منابع مالی

این پژوهش با حمایت مالی و پشتیبانی سازمان مشخصی انجام نشده است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول به عنوان نویسنده رساله برنامه‌ریز و مجری بوده و ضمن جمع آوری داده‌ها نسخه پیش نویس مقاله را تهیه نموده است و نقش اصلی را در نگارش مقاله ایفا نموده است. نفر دوم به عنوان استاد راهنما و نفر سوم به عنوان استاد مشاور همکاری لازم در تجزیه و تحلیل، اصلاحات اساسی و گزارش یافته‌ها مشارکت داشته‌اند. جمع آوری اطلاعات و نگارش پیش نویس به عهده نویسنده اول بوده است.

تشکر و قدردانی

از پرسنل و هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد سنندج که ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند سپاسگزارم.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- Affes, H. S., & Abed, F. A. (2023). Knowledge Management and Its Role in the Innovative Performance of the Iraqi Ministry of Youth and Sports. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 23(21), 129-151.
- Albrecht, W. S., and R. J. Sack. (2014). *Accounting Education: Charting the Course through a Perilous Future*. Sarasota, Florida: American Accounting Association.
- Asadpourian, Z., Rahimian, M., & Gholamrezai, S. (2020). SWOT-AHP-TOWS analysis for sustainable ecotourism development in the best area in Lorestan Province, Iran. *Social Indicators Research*, 152, 289-315.
- Babajani, J., Barzideh, F., & Khenka, A. (2019). The future research of management account-ing: from the perspective of science and information technology. *Journal of Accounting Man-agement*, 38 (3); 142-168. [in Persian]
- Baghomian, R., & Baghi, A. (2016). Obstacles to the progress of accounting education in Iran. *Journal of Financial Accounting Empirical Studies*, 33 (2); 1-16. [In Persian]

- Bahmaei, S., & Enaiati, T. (2019). After the effective components in the quality of higher education services from the point of view of internal and external customers. *Journal of a new approach in educational management*, 8(3); 52. [in Persian]
- Baldeston, J (2012). Knowledge & university. *journal of Higher Education*, vol. 26, No. 1.
- Barkhoda, J., Heidarei, F., & Nosrati Saraydashti, R. (2024). Re-examining the Structure of the Educational and Organizational Program of the University by Resorting to the Learning Organization Theory of Peter Senge. *Journal of Educational Planning Studies*, 12(24), 253-271. [In Persian]
- Baumeister, Roy. Leary, Mark. (2020). Writing narrative literature reviews. *Review of General Psychology* 1(3):311-320. Publisher: American Psychological Association.
- Ben Slama, F. and Klibi, M.F. (2020), Accounting development in a changing environment: the case of Tunisia", *International Journal of Law and Management*, 59(5): 756-775.
- Brunnhofner, M., Gabriella, N., Schöggel, J. P., Stern, T., & Posch, A. (2020). The biorefinery transition in the European pulp and paper industry-A three-phase Delphi study including a SWOT-AHP analysis. *Forest policy and economics*, 110, 101882.
- Cheng K. W, (2017), The Curriculum Design in Universities from the Perspective of Providers in Accounting Education. *Education*, 127(4); 581-590.
- Cooper, JH (2014). A training Programme Based on the Principles of Social Constructivism and Focused on Developing People for the Future World of Work an Evaluation. Submitted in partial fulfilment of the requirement for the degree Magisters Commeric in the Faculty of Economic and Buseiness Sciences at the University of Pretoria.
- Crawford, J., & Cifuentes-Faura, J. (2022). Sustainability in higher education during the COVID-19 pandemic: A systematic review. *Sustainability*, 14(3), 1879.
- Damavandi, A., & Yahyanezha Azizi, R. (2023). The role of the Ministry of Agricultural Education and Promotion in predicting the identification of skilled students and graduates of the country's natural resources in 1403. *Research on the management of agricultural education*, 66: 50-66. [in Persian]
- Dianati, Z. (2020). Examining the pattern of factors affecting the growth of accounting in Iran. *Scientific research journal of management accounting and auditing*, 36(9); 323-358. [in Persian]
- Divjak, B., Rienties, B., Iniesto, F., Vondra, P., & Žizak, M. (2022). Flipped classrooms in higher education during the COVID-19 pandemic: Findings and future research recommendations. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(1), 1-24.
- Dumas. A., & Hanchans. S (2015). How does job-traning increase firm performance? The case of morocco. *International journal of manpower*, 31 (5).585-602.
- Etemadi, H., Nikkhahazad, A. (2008). Identifying the factors and barriers to the growth of accounting education in Iran and providing an effective and efficient program in Iran", doctoral thesis of the Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University, Iran. [in Persian]
- Farasatkah, M. (2016). Planning based on future thinking in higher education. *Higher Education Research and Planning Quarterly*, 24 (3); 142-159. [in Persian]
- Goldasteh, A., Homayoon Arya, S., & Ghafouri, F. (2024). Providing a model for improving the quality of teacher-student interaction in the virtual education system of universities. *Journal of Educational Planning Studies*, 12(24), 72-91. [In Persian]
- Gottfried, O., De Clercq, D., Blair, E., Weng, X., & Wang, C. (2018). SWOT-AHP-TOWS analysis of private investment behavior in the Chinese biogas sector. *Journal of Cleaner Production*, 184, 632-647.
- Hayter, C. S., & Parker, M. A. (2019). Factors that influence the transition of university post-docs to non-academic scientific careers: An exploratory study. *Research Policy*, 48(3), 556-570.
- Hosseini, T., Hasani, M., & Mohajeran, B. (2024). Identifying the obstacles of not realizing the strategic plan of the university and providing appropriate solutions (Case study of Tarbiat Modares University). *eps*, 2154. [In Persian]
- Huber, D.-J., Huber, J., Hersser, F., Höllbacher, E., Stern, T., 2018. Two experts, three opinions: volatile organic compounds' testing methods and regulative systems. *Eur. J. Wood Wood Prod.* 76, 5-12. <https://doi.org/10.1007/s00107-017-1240-5>

- Ji, M., Jiao, Y., & Cheng, N. (2023). An Innovative decision-making scheme for the high-quality economy development driven by higher education. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(2), 100345.
- Kadhila, N., & Iipumbu, N. (2019). Strengthening internal quality assurance as a lever for enhancing student learning experiences and academic success: lessons from Namibia. *Quality in Higher Education*.
- Kahraman, C., Demirel, N. Ç., Demirel, T., & Ateş, N. Y. (2008). A SWOT-AHP application using fuzzy concept: e-government in Turkey. In *Fuzzy multi-criteria decision making* (pp. 85-117). Springer, Boston, MA.
- Kangas, J., Kurttila, M., Kajanus, M., & Kangas, A. (2003). Evaluating the management strategies of a forestland estate—the SOS approach. *Journal of environmental management*, 69(4), 349-358.
- Kaymaz, Ç. K., Birinci, S., & Kızıllan, Y. (2021). Sustainable development goals assessment of Erzurum province with SWOT-AHP analysis. *Environment, Development and Sustainability*, 1-27.
- Lai, H. M., Hsiao, Y. L., & Hsieh, P. J. (2018). The role of motivation, ability, and opportunity in university teachers' continuance use intention for flipped teaching. *Computers & Education*, 124, 37-50.
- Moore, T., & Morton, J. (2017). The myth of job readiness? Written communication, employability, and the 'skills gap' in higher education. *Studies in higher education*, 42(3), 591-609.
- Nelson, I. T., V. P. Vondrzyk, J. J. Quirin, and S. E. Kovar. (2015). Trends in Accounting Student Characteristics: Results from a 15- Year Longitudinal Study at FSA Schools. *Issues in Accounting Education*, 23(3); 373-389.
- Noshad, M., Savari, M., & Roueita, G. (2018). A hybrid AHP-TOPSIS method for prospectively modeling of ultrasound-assisted osmotic dehydration of strawberry. *Journal of food process engineering*, 41(8); e12928.
- Nourosh, I. (2014). Compilation of the program of undergraduate courses in the field of accounting according to the needs of the accounting and auditing profession. *Accounting and auditing reviews*, 32: 125. [In Persian]
- Pelger, S., & Nilsson, P. (2018). Observed learning outcomes of integrated communication training in science education: Skills and subject matter understanding. *International Journal of Science Education, Part B*, 8(2), 135-149.
- Piri Sagharlu, M., & Tahriri, A. (2023). Macro components affecting the development of accounting education in Iranian universities. *Journal of Financial Accounting and Audit Research*, 15 (2); 67-118. [in Persian]
- Rahimian, M., & Gholamrezaie, S. (2023). Educational and research strategies of administrators and selected academic staff members of the Faculty of Agriculture and Natural Resources of Lorestan University. *Agricultural Education Management Research Quarterly*, 66: 11-23. [In Persian]
- Razzaghi Borkhani, F., & Mohammadi, Y. (2018). The Design of TOWS Strategic Model for Rural and Agricultural Tourism Development of Mazandaran Province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 49(3), 509-525.
- Rezaie, M. (2019). Examining the obstacles to the progress of public sector accounting in Iran from the perspective of academics. *Journal of Accounting and Auditor Research*, 38: 452. [in Persian]
- Saghafi, A., & Sahebgherani, (2017). A comparative study of how to hold a doctorate course in accounting in Iran and the top universities in the world. *Accounting and auditing studies*, 24: 5-22. [In Persian]
- Saidmamatov, O., Matyakubov, U., Khodjaniyazov, E., Day, J., Ibadullaev, E., Chuponov, S., ... & Matyusupov, B. (2021). TOWS analysis for sustainable ecotourism development and state support during the pandemic: The Aral Sea region of Uzbekistan. *Turyzm/Tourism*, 31(1), 47-56.
- Savari, M., & Amghani, M. S. (2022). SWOT-FAHP-TOWS analysis for adaptation strategies development among small-scale farmers in drought conditions. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 67, 102695.
- Schmidt, R. C. (1997). Managing Delphi surveys using nonparametric statistical techniques. *decision Sciences*, 28(3), 763-774.

- Sharma, A. (2018). A fundamental study on qualitatively viable sustainable welding process maps. *Journal of manufacturing systems*, 46, 221-230.
- Tuzmen, S. (2011, March). A Multi-Criteria Factor Evaluation Model For Gas Station Site Se-lection. In 2nd International Conference on Business and Economic Research (2nd ICBER 2011) Proceeding (No. 2011-164). Conference Master Resources.
- Wening, N. W., & Moertono, B. (2023). The Mediating Role of Creativity on the Effect of Knowledge Sharing on Sustainable Competitive Advantage. *ABAC Journal*, 43(2), 42-61.
- Wijewardena, H and Roudaki, J. (2013), Undergraduate Accounting Curriculum: The Unique Case of Iran, Accounting Finance Working Paper 97/06, School of Accounting Finance, Univer-sity of Wollongong.
- Winstone, N. E., & Boud, D. (2022). The need to disentangle assessment and feedback in high-er education. *Studies in higher education*, 47(3), 656-667.
- Zafaripour, T., & Mohammadi, R. (2016). Quality management as a strategic approach for Iran's higher education to enter the world community, International Conference of Iran Higher Educa-tion Association "Development of Cross-Border Higher Education: Opportunities and Challeng-es", Ferdowsi University of Mashhad, Iran Higher Education Association. [In Persian].

